

MABETLER MEDENİYETİ

“Bütün mabetler içinde
güneşten ilk ışık alan camidir.”

Ahmet Haşim

“Mabetler Medeniyeti” başlıklı bu yazıda, pek çok ayet-i kerime ve hadis-i şeriften, üç mescidin faziletini öğreten bir beyanı dikkatlere arz ederek konuyu ele almakta fayda vardır: “Binekler ancak şu üç mescide koşulur/yolculuk yapılır: Mescid-i Haram, Mescid-i Nebi ve Mescid-i Aksa.” (*Buhari, Fadlu's-salati fi Mescid-i Mekke ve'l-Medine, 1.*)

Mescid-i Haram: Mekke'de Kâbe'yi çevreleyen ve kuşatan, yeryüzünde mabet olarak inşa edilen ilk mescittir. Hz. İbrahim ve oğlu İsmail tarafından yükseltlen ve hanif dinin sembolü olan Kâbe, bu mescidin ortasındadır. Hac ve umre sebebiyle dünyanın dört bir yanından gelen Müslümanlar orada buluşurlar, tanışıp kaynaşırlar ve birbirlerinden haberdar olurlar. İçtimai, iktisadi ve siyasi bakımdan fikir alışverişinde bulunurlar. İmanın halavetinin hissedildiği, duaların müstecap olduğu ve günahların bağışlandığı bu kadim zamanların mekânı, Yüce Rabbimiz tarafından şöyle tanıtılır: “Şüphesiz, âlemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için vazedilen ilk ev, Mekke'deki (Kâbe)dir. Orada apaçık nişaneler, makam-ı İbrahim vardır. Oraya giren emniyette olur.” (*Âl-i İmran, 3/96-97.*)

Mekke'yi mükerrerem kılan husus, yeryüzünün ilk mabedi olan Kâbe'nin orada bulunmasıdır. 20 Ramazan 8/630 tarihinde tam olarak gerçekleşen Mekke'nin fethi, Kâbe ve Mescid-i Haram'a ulaşmak demektir. Bu fetih, rahmet alanlarını genişleten fetihler için bir başlangıç ve bir dönüm noktası olmuş, İslamiyet bütün dünyaya açılmıştır. Meşhur sahabi Abdullah İbn Abbas (r.a.), bu fetih için *fethu'l-fütûh* demiştir.

“Beytullah (Allah'ın evi)” diye maruf olan Kâbe, Allah'ın varlığını âdeta fizik olarak hissettiren ve belgeleyen kutlu bir binadır. O, Müslümanların kiblesidir. Kâbe ve çevresi putlardan temizlendikten sonra Rasul-i Ekrem, Kâbe'nin içinde iki rekât

namaz kılmış ve Bilal-i Habeşi'ye Kâbe'nin damına çıkararak ezan okumasını istemiştir. Mekke ve onun bağrındaki Kâbe, bizzat Allah Teâlâ tarafından harem kılınmıştır. Mekke'deki Mescid-i Haram ile birlikte Medine'deki Mescid-i Nebi ve Kudüs'teki Mescid-i Aksa için Harem-i Şerif adı verilir. Hanefi, Şafii ve Hanbeli ulemasına göre en faziletli mescit, Mescidi Haram'dır. Maliki mezhebine göre ise Mescid-i Nebevi, Mescidi Haram'dan daha faziletlidir.

Mescid-i Nebi: Hicret yurdu Medine'de bizzat Peygamberimiz (s.a.s.) öncülüğünde inşa edilen mescittir. Feyiz ve bereket vesilesi kabri şerifi (ravza-i mutahhare) bu mescidin içindedir. Medine site devletinin merkezidir. İlk İslam akademisinin ashab-ı suffe isimli ilim ve hikmet yolcuları bu kutlu mescitte yaşamışlar ve buradan mezun olmuşlardır. Tabii bu mescit, tarihî süreç içinde genişlemiş ve bugünkü şeklini almıştır. Rasul-i Ekrem (s.a.s.) şöyle buyurur: “Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram hariç diğer mescitlerdeki bin namazdan daha hayırlıdır.” (*Buhari, Fadlu's-salati fi Mescid-i Mekke ve'l-Medine, 1.*) ve “Evimle minberimin arasın cennet bahçelerinden bir bahçedir.” (*Buhari, age. 5.*) Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de geçen “temeli takva üzere kurulan mescid”in (*Tevbe, 9/108.*) Kuba ve Mescid-i Nebi olduğu bilinir.

Mescid-i Aksa: Kudüs'te Beyt-i Makdis adıyla da bilinen ve yeryüzünde inşa edilen ikinci mescittir. Hz. Musa'dan Hz. İsa'ya kadar Peygamberler silsilesinin tevhit mücadelesi burada geçmiştir. Rasul-i Ekrem'in miraç adı verilen gökyüzü yolculuğu buradan başlamıştır. Etrafı nimetlerle, hatıra ve nişanelerle donatılmış bu mübarek ve mukaddes mabet, ilk Müslümanlar için on altı-on yedi ay kadar ilk kible olma şerefini de taşımıştır.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), Mescid-i Aksa hakkında şöyle buyurur: Davud oğlu Süleyman Beyt-i Makdis'in binasını tamamladıktan sonra Allah'tan üç şey istedi: Hükm-i ilahîye uygun düşecek şekilde hüküm verme yeteneği, kendisinden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlerlik, yalnız namaz kılmak için Mescid-i Aksa'ya gelen herkesin, anasından doğduğu gün gibi günahlarından arınarak geri dönmesi. İlk ikisi kendisine verildi. Üçüncüsünün de verilmiş olmasını ümit ediyorum.” (*Ibn Mace, İkâmetü's-salat ve's-sünnetü fiha, 196.*)

Burada İslam ümmetinin hissiyatına tercüman olarak belirtilmelidir ki, İslam dünyasının sulh, sükûn ve huzuru da Mescid-i Aksa'nın esaretten kurtulup hürriyete kavuşmasına bağlıdır.

Takva temelli mescit

Medine'de münafıklar İslamiyet aleyhinde faaliyet göstermek, Müslümanlara zarar vermek, fitne, fesat ve nifak sokmak için Kuba Mescidi'nin karşısına bir mescit yaptırırlar. Mescid-i Dırar adı verilen bu yapı Kur'an-ı Kerim'de şöyle yer alır:

“Zarar vermek, inkâr etmek, mü- minlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve elçisine karşı savaş açmış olan kimseye gözcülük yapmak için bir mescit edinenler ve ‘Bununla biz iyilikten başka bir şey istemedik.’ diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Hâlbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder. Onun içinde asla namaz kılma! İlk günden takva üzerine kurulan mescit (Kuba Mescidi) içinde namaz kılman elbette daha doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever.” (*Tevbe, 9/107-108.*)

Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.), Tebük gazvesi dönüşünde Mâlik b. Duşüm'ü Asım b. Adî (bazı kaynaklara göre ise Ma'n b. Adî) ile veya üçünü birlikte Mescid-i Dırar'ı ortadan kaldırmakla görevlendirmiş, onlar da bu görevi başarıyla tamamlayıp dönmüşlerdir. Demek oluyor ki, takva temelli inşa edilmeyen bir mescit, fuzuli olmanın ötesinde, faaliyetlerinin engellenmesi gereken bir yapıdır. Suiniyet ve fisk u fücür üzere kurulu bu yapı, Hz. Peygamber'in “hayat tarzı, yolu ve yöntemi” demek olan sünnetine, onun dinî ve idari otoritesine başkaldırı niteliği taşıyan ve bir nevi “paralel mescit”i çağrıştıran kötü bir çığırdır.

“Takva temelli” niteliği yanında ihtişam ve mahviyet gibi iki unsuru bünyesinde taşıyan mabetler ise, özellikle tarihî mirasları, mimari yapıları ve sanat değerleri itibarıyla selatin camileri, kendisine koşan cemaatin ruh ve gönül dünyasına dokunarak fitri-manevi duyguları harekete geçirir. İbadet bilincinin kazandırdığı özgürlük, özgüven ve özveri gibi üstün meziyetleriyle artık cami cemaati, tutarlı, dengeli ve orta bir yol izlemeye başlar.

Camilerin fonksiyonu ve din gönüllüleri

Tarih boyunca İslâm sanat eserleri, bilhassa cami mimarisi ve minareden okunan ezan, pek çok insanın varlık sebebini keşfederek hidayetle buluşmasına vesile

olmuştur. “Kudüs’te Taş Kubbe’yi gördüm, zarafetle cesamet arasındaki tezatsız birliği” (*Muhammed Esed, Mekkeye Giden Yol, s. 473.*) diye Kubbe-i Sahra’yı tasvir eden mütefekkir seyyah veya “Ayasofya ve Süleymaniye’ye bakalım... Hristiyan teolojisi Pascal’ın da dediği gibi, insana bir hiç olduğunu anlatmaktadır... Bu özellik Hristiyan sanatının ruhudur... (Süleymaniye ise) İslam Medeniyetini anlatır. Allah’ın varlığını entelektüel değil adeta fizik olarak da duyurur bize...” diyerek iki mimari yapıyı kıyaslayan düşünce adamı (*Roger Garaudy, Sosyalizm ve İslam, s. 78-79.*) işte bu noktaya vurgu yapar. Zira “Bütün mabetler içinde güneşten ilk ışık alan camidir”.

Doğrusu manevi-ruhani değerleri anlatabilmek ve hissettirebilmek için sanat, etkili bir eğitim yöntemidir. Derler ki, “sanat, bir insandan ötekine en kısa yoldur”. Rasul-i Ekrem’in, “Ebu Talha (el-Ensari)’nin ordu içindeki sesi bir bölükten daha iyidir.” (*Ahmed b. Hanbel, III, 261.*) hadisi, etkili, gür ve tok bir sesin hitap kitlesi üzerinde nasıl bir rol oynadığını ifade etmesi bakımından dikkat çeker.

Tabiinden Ebu Abdirrahman esSülemi, Hz. Ali’nin talebesi ve İmam Âsım’ın da hocasıdır. O, Kûfe’de uzun süre imam-hatip ve Kur’an muallimi olarak görev yaptığı mescidi kastederek, “İşte şu mekânımda beni oturtan/benim oturmama vesile olan şey, “Sizin en hayırlınız, Kur’an’ı öğrenen ve onu öğretenidir.” hadisi oldu” der. Aslında bu şuur ve hassasiyetiyle o, her din gönüllüsü için rol-model şahsiyet olabilecek bir imam-hatip ve kıraat âlimidir. Çünkü her din gönüllüsü, sorumluluk alanı olan cami ve muhitine kendini adamak zorundadır.

Cami ve mescitlerin çok yönlü fonksiyonunu öğreten şu ayeti kerime, İslamiyet’in âdeta bir mabetler medeniyeti olduğunu hatırlatır: “Allah’ın mescitlerini, Allah’a ve ahiret gününe inananlar, namazı dosdoğru kılanlar ve zekâtı verenler ve sadece Allah’tan korkanlar imar ederler.” (*Tevbe, 9/18.*) Bu ayette geçen imar, bir taraftan maddî bina ve bakımı, diğer taraftan cemaatle namazın fazileti, dinî-manevî eğitim ve şahsiyet gelişimi olarak gerçekleşir. Nitekim insanın varoluş sebebinin ve yaratılış hikmetinin denemek/sınamak olduğunu öğreten Yüce Kur’an, kulluk (*Zariyat, 51/56.*), âdil yönetim tarzı (*A’raf, 7/129.*) yanında bunu, “Sizi topraktan yaratıp geliştiren ve orayı mamur kılmanızı isteyen/sağlayan O’dur.” (*Hud, 11/61.*) ayetinde geçtiği üzere, yeryüzünü imar sorumluluğu/medeniyet tasavvuru ve inşası şeklinde açıklar.

İşte vaiz, imam-hatip veya müezzin din gönüllüsü, bu ulvi görev ve sorumluluğun farkına varıp bireysel ve toplumsal çerçevede bunu hayata geçirdiği

nispette değer kazanır ve Őukreden bir kul olur. Zira her nimetin Őukrő kendi cinsindedir. Bu itibarla her din gőnőllőső, hutbe ve vaazıyla, ezan ve kıraatıyla, beŐerī ve ahlaki mőnasebetleriyle görev alanı cami ve muhitini cazibe merkezine dőnőŐtőrőp cemaatini oğaltmalıdır. Őőphesiz bunu gerçekleŐtirebilmenin yolu da daimī bir sőrė olarak okuyup dőŐőnmekten ve planlı çalıŐmaktan geçer. Bu yőzden de Camiler ve Din Gőrevlileri Haftası, muayyen bir zaman dilimine mőnhasır sosyal ve kőltőrel bir faaliyetle sınırlı dőŐőnőlemez. Bu muayyen tarih, bir yıllık ereve programı sunması ve onun uygulamadaki sonuçlarının gőrőŐőlmesine zemin hazırlaması açısından belki bir anlam kazanabilir.

Esasen din gőnőllőső, mabetler medeniyeti olan bu toprakların yakın zamanda gőrđőđő ihanet, hıyanet ve iŐgal teŐebbőső karŐısında salā ve ezanın nasıl bir fonksiyon icra ettiğini bir kez daha gőstermenin coŐku ve heyecanını yaŐamıŐ, millete duygulanlar yaŐatmıŐ ve teŐekkőrő hak etmiŐ bulunmaktadır. Ne var ki, her Őeye rağmen din gőnőllőső, “Őyle bir kiŐinin namazı ve orucu sizi aldatmasın ki, konuŐtuęunda yalan sőyler ve kendisine bir Şey emanet edildiğinde hıyanet eder.” diyen Hz. Őmer’in veya “Oruç tutup halka riya kılanları / Namaz kılıp tespih ele alanları / Őeyhim deyip başka bina kuranları / Son deminde imanından cőda kıldım” diye terennőm eden Ahmet Yesevi’nin hikmet ve serzeniŐ yőklő uyarılarının daha fazla sőrmemesi için ciddi bir nefis muhasebesi yapmalıdır.

Prof. Dr. Zekeriya GŐLER

Din İŐleri Yőksek Kurulu Őyesi

İstanbul 29 Mayıs Őniversitesi

(DİYANET AYLIK DERęİ, Ekim 2016)